

посібник. Київ: Атіка, 2004. С. 90.

3. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / Ю.Г. Барабаш, Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин та ін. Харків: Право, 2018. 390 с.

4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 342.72(043.2)

Білоус А.О., здобувач вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня,
Київський національний університет ім. Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
Науковий керівник: Сибіга О.М., д.ю.н., професор

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА ЖИТТЯ

Право на життя – це основне фундаментальне право людини, яке закріплено у багатьох універсальних та регіональних міжнародно-правових документах та у конституціях більшості держав світу. З точки зору природно-правових теорій, право на життя розглядають як таке, що походить від самої незмінної природи людини. Взагалі, теорії природного права та природних прав людини тісно переплетені між собою.

Основні ознаки, властиві природним правам людини, були сформульовані ще в античний період та у середньовіччя [1, с. 43]. Ж.-Ж. Руссо вважав, що соціальні можливості володіти особистими немайновими благами і є основними природними правами людини, які існують незалежно від їх державного визнання, як існує і саме право на життя. Й.О. Покровський писав, що є такі невід’ємні права людини, які ніяким чином не можуть бути знищені, навіть для держави в цілому вони недосяжні [2, с. 6].

Вперше право на життя було проголошено у ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 р., відповідно до якої кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність. А в Україні вперше на законодавчому рівні право на життя було закріплене у Конституції України, відповідно до ст. 27 якої кожна людина має невід’ємне право на життя. Закріплене у Конституції України право на життя, конкретизовано у ЦК України. У главі 21 ЦК України «Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи» перша стаття присвячена саме праву на життя. Разом з тим, норми цієї статті не містять визначення права людини на життя.

Варто зазначити, що серед науковців теж немає єдності думок щодо визначення поняття «право на життя» [3, с. 77-78]. Проте влучною є думка В. Макрінської: «Право на життя трактує наступним чином – це право на

гідне людське існування, що включає в себе цілий ряд так званих суміжних прав (на освіту, на охорону здоров'я, на свободу від принизливого або нелюдського поводження, на повагу до приватного і сімейного життя тощо)» [4, с. 28]. Також варто погодитись з О. Малиновським, який зазначає, що право на життя в широкому сенсі – це не просто право на те, щоб жити, щоб людину ніхто не зміг насильно позбавити життя, (що само собою зрозуміло), а це право на те, щоб жити вільно, мирно, нормально.

Отже, право людини на життя є невід'ємним правом фізичної особи, яке забезпечує її природне існування та захищене міжнародними та національними нормативно-правовими актами [3, с. 78].

Життя людини має трьохелементну будову:

- 1) життя фізичне як функціонування організму людини;
- 2) життя соціальне як сукупність громадських відносин, в які людина вступає як представник різноманітних соціальних спільнот (сім'я, професійний колектив, держава тощо);
- 3) життя внутрішнє, внутрішній світ людини як результат діяльності свідомого та несвідомого в людині.

У цьому зв'язку право на життя являє собою складне явище, структурними елементами якого є три права: право на фізичне існування людини, право на гідне життя і право на вільний духовний розвиток.

До внутрішніх елементів права людини на життя можна віднести:

- право фізичної особи на невід'ємність її життя (заборона свавільного та безпідставного позбавлення життя);
- заборона задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя (евтаназії);
- право фізичної особи захищати своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом (у тому числі і право на позбавлення життя іншої особи);
- право на материнство;
- право на батьківство;
- право на штучне запліднення та перенесення зародка в організм;
- право на стерилізацію;
- право на штучне переривання вагітності [4, с. 29].

Розглядаючи право на життя, варто звернути увагу на те, що спірним є питання моменту виникнення даного права, а саме: право на життя виникає з моменту зачаття чи з моменту народження? Усі існуючі погляди з даного питання Р.О. Стефанчук поділяє на дві основні концепції, які умовно називає «ембріональна» та «натусіальна». Ембріональна концепція виходить з того, що право людини на життя виникає до моменту народження. Натусіальна концепція ґрунтується на тому, що пов'язує

момент виникнення права на життя із моментом народження фізичної особи. Проте законодавчим моментом виникнення права на життя вважається саме момент народження дитини. Це пов'язано з тим, що реалізовувати свої права може лише жива людина. Тобто момент народження дитини повинен бути пов'язаний саме з моментом її живонародження.

Моментом припинення права на життя є момент смерті. У Сіднейській Декларації стосовно смерті 1968 р. зазначено, що смерть це поступовий процес на клітинному рівні і тканини мають різну здатність чинити опір кисневій недостатності. Проте клінічна зацікавленість полягає не в збереженні окремих клітин, а в збереженні життя людини. Тому фіксування смерті різних клітин і органів не так важливе порівняно з переконанням, що ці процеси невідворотні, які б способи реанімації не застосовувались. Важливо визначити незворотне припинення всієї діяльності головного мозку [3, с. 78-79].

Отже, розуміння права на життя не є сталим, багато дискусій відбувається з цього приводу, починаючи ще від прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 році [1, с. 48]. Враховуючи відсутність законодавчого визначення поняття «право на життя», ці дискусії будуть тривати й надалі, особливо щодо наступних спірних питань: момент виникнення права на життя та момент припинення цього права.

Література

1. Федорова А.Л. Право на життя як невід'ємне природне право людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. № 83. С. 43-49.
2. Булеца С.Б. Право фізичної особи на життя та здоров'я як об'єкт цивільно-правової регламентації: порівняльно-правовий аналіз регулювання в Україні, Угорській, Словацькій та Чеській Республіках: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2005. 22 с.
3. Слома В.М. Право на життя як особисте немайнове право фізичної особи. *Юридичний вісник*. 2012. № 1(22). С. 77-81.
4. Кузьменко Я.П. Загальна характеристика права на життя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2014. Випуск 28. Том 1. С. 26-30.